

Javaslatok a foglalkoztatási gondok enyhítésére az Észak-magyarországi régióban

Több mint ötven neves, a régióban élő szakember fejtette ki a véleményét a múlt év nyarán, még a gazdasági válság megjelenése előtt befejezett kutatás keretében arról, hogy mit kellene tenni a foglalkoztatási helyzet javítása érdekében. Véleményünk szerint a kutatás eredményeinek sok gondolata, javaslata a megváltozott körülmények ellenére is időszerű és helytálló maradt. A legfontosabb következtetés, amely az új, nehezebbé vált helyzetben is megőrizte aktualitását, így fogalmazható meg: a segítséget nem elég csupán felülről és kívülről várni. A helyzetváltoztatás reális esélyei elsősorban az egyének szintjén adóttak.

Az Észak-Magyarországi régió, azon belül elsősorban Borsod-Abaúj-Zemplén és Nógrád megye, illetve a régió kistérségeinek nagyobb része a rendszerváltást követő években – gazdasági szerkezetének korszerűtlensége, a nehézipar súlyos válsághelyzete és gyors leépülése, valamint egyéb okok miatt is – foglalkoztatási szempontból az ország egyik leghátrányosabb helyzetű térségévé vált. A régió gazdasági, társadalmi pozíciói az 1990-es évek elején hirtelen, zuhanásszerűen romlottak. S bár az utóbbi években egyes más régiókhöz viszonyítottan a relatív helyzetjavulás szerény jelei látszanak, ez jól érzékelhető elmozdulást, pozitív változást az eddigiekben nem hozott. Az ország hét régiója közül jelenleg is itt a legalacsonyabb a foglalkoztatottak aránya, és legmagasabb a munkanélküliségi ráta.

A kutatás a problémák és azok okainak feltárása mellett arra helyezte a fő hangsúlyt, hogy kiutkeresési és fejlesztési irányokat, új megközelítési formákat keressen a régió foglalkoztatási gondjainak csökkentésére. Ehhez elsősorban azt a módszert alkalmaztuk, hogy a régió neves és nagy tapasztalatokkal rendelkező gazdasági, munkaügyi, területfejlesztési, társadalomkutatási, oktatási és egyéb szakemberei közül 53 személlyel strukturált mélyinterjúkat készítettünk. A rendkívül őszinte, gazdag és zömében innovatív gondolati anyag – a színes egyéni stílusokat megőrizve – írásos formában is részletesen feldolgozásra került, és az elkészült kutatási dokumentáció fontos részét képezte.

Az összetett témakör kutatási anyagából a helyzetelemzés megállapításaira és az ok-okozati tényezők bemutatására – e cikk keretei között – nem térünk ki, csupán a legérdekesebbnek és a valóban hasznosnak, előremutatónak ítélt gondolatokat, javaslatokat tesszük közzé.

A központi szervektől várt intézkedések

Több interjúalany is megfogalmazta azt a véleményét, hogy olyan *gazdaságpolitikai és területfejlesztési stratégiát kellene országos szinten kidolgozni, ami az eddiginél sokkal gyakorlatiasabb és érdemibb megközelítésben figyelembe veszi a lemaradó térségek fokozatos felzárkóztatásának követelményeit, reális módszereit és komplex feltételrendszerét.* Ennek keretében, illetve a megfelelő területi szinteken az ehhez illeszkedő operatív programokhoz, intézkedésekhez kapcsolódóan különös hangsúlyt szükséges helyezni arra, hogy a fejlesztendő térségekben *az odaítélt pénzforrások mellett elégséges szellemi irányító, dinamizáló, és operatív végrehajtó humán kapacitások is kerüljenek biztosításra.*

Az elmaradott régiók leszakadásának megállítására és a fejlődés feltételeinek megteremtésére - elsősorban az Új Magyarország Fejlesztési Terv keretében, a strukturális alapok célkitűzéseit és elveit a gyakorlatban még jobban betartva - *az eddigieknél több fejlesztési forrást és pozitív előnyben részesítést lenne szükséges biztosítani, a pénzeszközök hatékonyabb felhasználásának megkövetelése mellett.*

Fontos feladatot jelentene a foglalkoztatásra is pozitív hatást gyakorló fejlesztési programok – nem túlcentralizált megközelítésű és kampány jellegű, hanem a helyi szellemi erők megfelelő időben történő érdemi bevonásával – alaposabban előkészített és átgondolt szakmai megtervezése, eredményorientált lebonyolítása, szakszerű monitorozása és értékelése.

A külföldi tőkebefektetőket hatékonyabb központi koordinációval és ösztönzéssel, differenciáltabb módon és nagyobb mértékben lenne célszerű orientálni a gazdaságilag kevésbé fejlett, de megfelelő ipari infrastruktúrával és mobilizálható munkaerő-háttérrel rendelkező térségekbe.

A hétéves tervezési és pályázatási ciklusban érdemben el kellene végre kezdeni a fővárosba és a központi régióba túlzott mértékben centralizált szellemi erők, háttér-szervezetek és kutatási-fejlesztési intézmények egy részének vidéki fejlesztési pólusokba, regionális központokba és alközpontokba való áttelepítését, dekoncentrációját.

A szociális segélyezés rendszerét – a jelenlegi kormányzati törekvésekkel is összhangban – mielőbb át kell alakítani, mert az sok tekintetben már nagyon hosszú ideje rosszul és diszfunkcionálisan működik. Olyan rendszert kell kidolgozni, hogy a passzív ellátások több évig tartó igénybevétele helyett, ha munkaképes, egészséges emberről van szó, az egyértelműen a társadalmilag hasznos munkák elvállalására, tisztességes elvégzésére ösztönözze és készítse is az illető személyt.

Az interjú adó személyek nagy része valamilyen formában kitért arra, hogy a felső szinteken és a médiákban számtalan formában zajló, sokszor kisztillúnak és értelmetlennek tűnő csetepaték, hatalmi harcok helyett a vezető erőknek, az ún. „politikai elit”-nek legalább az ország sorsát, jövőjét meghatározó alapvető stratégiai kérdésekben – a választási ciklusokon túlmutatóan – közös nevezőre kellene jutniuk, össze kellene fogniuk, és az együttműködési kultúra fejlesztése területén példát kellene mutatniuk minden szervezetnek és állampolgárnak. Erre ugyan manapság sajnálatos módon nem sok reális esély mutatkozik, de a legfontosabb országos tennivalók közös megoldásában való együttműködési készség és összefogás hiánya nagymértékben rontja a „társadalmi tőkét”, gyengíti az ország gazdasági erejét és gátolja az emberek széles körében az egészségesebb szemléletmód és a konstruktívabb cselekvőképesség kialakulását.

A foglalkoztatáspolitikai eszközrendszer fejlesztésének feladatai

Az aktív eszközrendszeren belül a legnagyobb hatású munkaerőpiaci képzések, átképzések szerepét és részarányát a régióban mindenképpen célszerű növelni a hatékonysági követelmények fokozása mellett. Alaposabb módszerekkel kellene számba venni a munkáltatók szakember szükségleteit és képzési, átképzési igényeit. Az érintett munkáltatókat célszerű lenne bevonni a tanfolyamokra bekerülő személyek kiválasztásába is. A képzéseken belül erősíteni szükséges a gyakorlati képzés súlyát és színvonalát. Indokolt arra törekedni, hogy a képzésben résztvevők minél nagyobb része már a tanfolyam közben is közvetlen helyszíni kapcsolatba kerüljön a potenciális munkáltatókkal. Több gazdasági szakember megfogalmazta, hogy a szakmai képzések időtartamán belül növelni szükséges az általános munkavállalási kompetenciák elsajátítását biztosító képzési és szolgáltatási tananyagelemek arányát. (Pl. fegyelmettség és pontosság, minőségi munkavégzés, önálló problémamegoldás, kommunikációs készségek fejlesztése, csapatban való dolgozás képessége, kreativitás fejlesztése, alkalmazkodási és tanulási készségek stb.)

Alaposan elemezni és korszerűsíteni lenne indokolt az évente sok milliárd Ft-ot lekötő, de csak kis részben megfelelő hatékonyságú közfoglalkoztatási formák rendszerét. Az önkormányzatok részére évente konkrét teljesítménykövetelmények nélkül átadott létszám- és pénzügyi keretek mértékét erőteljesen csökkenteni célszerű mind a közcélú, mind a közhasznú foglalkoztatási forma területén. Az e célra szánt pénzügyi keretek nagyobb részét – a

közmunka-programok és az „értéktörlesztő, projektszerű közhasznú foglalkoztatás konstrukciójához hasonlóan – konkrétan megtervezett, természetes mutatókkal kifejezhető teljesítménykövetelményeket is tartalmazó pályázatok támogatására kellene fordítani.

Az elmúlt másfél évtized alatt elsősorban az *Országos Foglalkoztatási Közalapítvány*, de más országos alapítványok is nagyon sokféle, kísérleti jellegű, innovatív programot kipróbáltak és alkalmaztak. Ezek átfogó, értékelő hatás- és célszerűségi vizsgálatát jó lenne mielőbb elvégezni, és *a leghatékonyabb programtípusokat az Állami Foglalkoztatási Szolgálat területi szervezeteinél is az eddiginél szélesebb körben alkalmazni pályázati rendszerek keretében, külső szervezetek bevonásával.*

A régió, a megyék és a kistérségek szintjén szükségesnek ítélt intézkedések

A megkérdezett interjúalanyok közül többen is megfogalmazták, hogy a központi feltételek és szabályozók javítása mellett *a regionális, megyei, kistérségi és helyi szervezeteknek, és az itt élő embereknek sokkal nagyobb a szerepe és felelőssége a gazdaság fejlesztésében, a munkanélküliség csökkentésében és az életminőség javításában, mint ahogyan ez eddig jellemző volt.*

A legtöbben a reális helyzetelemzés, a használható stratégia, a tervszerűség, a prioritások kijelölése, az összefogás és a helyi kezdeményező-készség fokozását tartották szükségesnek ahhoz, hogy a régióban és annak kistérségeiben a foglalkoztatási helyzetet javítani lehessen.

Kiemelték minden területi és helyi szinten a pozitív, előre mutató, mégis reális jövőképek megalkotásának szükségességét, amely vezérelni tudja az embereket és a közösségeket mindennapi cselekedeteikre. Ehhez kapcsolódóan fontosnak ítélték azt, hogy a kialakult válsághelyzet ellenére vagy éppen annak kényszerítő hatására is megváltozzon a gondolkodásmód, a szemlélet, és az új helyzethez, követelményekhez igazodó értékrend, valamint a konstruktív együttműködés szelleme alakuljon ki. Mindezt a médiáknak, a politikusoknak, a különböző szintű testületek és közösségek vezetőinek összehangoltan és hitelesebben kellene közvetíteniük a többi ember felé.

Megfogalmazódott, hogy *sokkal hatásosabb és jobb térségi, illetve települési marketingre lenne szükség.* A régióról és hátrányosabb helyzetű megyékről kialakított negatív képet meg kellene változtatni. *Olyan új dolgokat szükséges kitalálni, ami egyedi, ami máshol nincs, és felfigyelnek rá.* (Eddig egyebek között Miskolc, Eger és Tokaj tett pozitív, konkrét lépéseket ebbe az irányba.)

Több olyan javaslat is felvetődött, amely az irányítási, menedzselési és intézményi feltételek javítására irányult. A regionális fejlesztési tanács és főleg a fejlesztési ügynökség munkájában nagyobb hangsúlyt kellene helyezni a legjobb térségi, helyi szakemberek, szakértők megfelelő időben való érdemi bevonására, a tartalmi és szakmai összefüggések előtérbe helyezésére, a stratégiaalkotás és a tervezés még nagyobb mértékű társadalmasítására. A fejlesztési ügynökségek szervezetén belül szükséges lenne kialakítani egy olyan operatív egységet, amely nem elsősorban a pályázatok technikai előkészítésével és lebonyolításával foglalkozna, hanem a térség gazdaság-fejlesztésének érdemi menedzselésével és a nagyobb tőkebefektetők térségbe vonzásával. Ezt a tevékenységet eredményorientált módon anyagilag is ösztönözni kellene, és érdemes volna térségfejlesztési, gazdaságfejlesztési magánügynökségeket is igénybe venni erre a célra.

Sokkal jobban össze kellene hangolni a különféle regionális, megyei és kistérségi szintű segítő szakmai hálózatok tevékenységét, mert jelenleg sok az átfedés, a párhuzamosság, az egymás mellett történő koordinálatlan munkavégzés. Sikeresebb fejlesztéseket, munkahelybővítéseket lehetne megvalósítani, ha valóban és eredményesen működne a területi forráskoordináció.

A civil szervezetek szinte minden területen gyengék, kevés segítséget kapnak. Különösen a foglalkoztatási célú civil szervezetek esetében jelentős megerősítésükre, bevonásukra, támogatásukra lenne szükség, amelyből a területfejlesztési tanácsok, az önkormányzatok és a munkaügyi szervezetek is profitálni tudnának.

Fejlesztési adottságok, kitörési pontok, munkahelyteremtési lehetőségek a régióban

Az interjúalanyok nagyon sok jó javaslatot, ötletet fogalmaztak meg a régió kitörési lehetőségeivel és a foglalkoztatás bővítési lehetőségekkel kapcsolatban. Ezek közül itt csupán néhányat emelünk ki:

A foglalkoztatási helyzet mielőbbi és lehető legeredményesebb javítása céljából már rövid távon is kiemelten koncentrálni szükséges az EU-s támogatottságú pályázati és forrásszerzési lehetőségek minél teljesebb kihasználására. A jelenlegi helyzetben kiemelten ösztönözni és támogatni célszerű elsősorban az új munkahelyek létrehozását nagyobb mértékben biztosító és a humán erőforrásokat fejlesztő pályázatokat jó nyereségi eséllyel elkészíteni képes pályázatalkészítő és projektmenedzselő kapacitások bővítését, koncentrációját, megerősítését.

A gazdaságfejlesztési pályázatoknál a megfelelő saját erő biztosítása és az egyéb területi előnyök kihasználása céljából mielőbb fel kell kutatni azokat a potenciális külső befektetőket, amelyek a régió önkormányzataival és gazdálkodó szervezeteivel együttműködésre lépve munkahelyteremtő beruházásokat valósíthatnának meg a régió jelenleg még jórészt kihasználatlan, de jó adottságú, M3-as autópályához közeli ipari parkjaiban.

A régió egyik kitörési pontja a Miskolci Egyetem, amelynek a régió egészére igazi kisugárzó hatású tudásközpontjává kellene válnia oktatási és kutatási bázisával, valamint tehetséges fiatal hallgatóinak ezreivel együtt. Hasonló, de kisebb hatókörű tudáscentrummá alakulhatna ki az Észak-magyarországi Regionális Képző Központ (ÉRÁK), valamint a régió megyéiben működő főiskolák is.

A Miskolci Pólus Program központi eleme a „Technopolisz”, ami az innovációra, a korszerű, élenjáró ipari technológiára, az anyagtudományokra (a mechatronikára, illetve a nanotechnológiára) és az egyetem műszaki tudásbázisára alapozott gazdaságfejlesztés. Az Észak-magyarországi régió számára azért nagy jelentőségű ez a program, mert egy új húzóágazat kifejlesztésével a térség számára perspektivikusan az egyik fontos kitörési pontot jelentheti. A program azonban csak akkor realizálódhat jól érzékelhető gazdasági növekedésben, ha a vállalatok, vállalkozások a kiválasztott célok mentén felsorakoznak, partnerségben integrálják a kutatás, az innováció, a termelés és a képzés területeit, szereplőit.

A vegyipar már eddig is a régió, és azon belül Borsod-Abaúj-Zemplén megye igazi húzóágazatává vált, és - az átmenetileg jelentkező válsághatások ellenére - a jövőbeni fejlesztés perspektivikus lehetőségei is kedvezőnek tűnnek. A munkahelyteremtési folyamat felgyorsításához jelentős mértékben hozzájárulna, ha különösen a műanyagfeldolgozási termékek innovatív formatervezése, további elterjesztése és szélesebb körű gyártása terén különböző településeken több műanyagfeldolgozó üzem is létrejönne.

A térségben nagy szükség van a sokáig elhanyagolt környezetvédelmi feladatok elvégzésére, és ezzel összefüggésben az erre épülő ipari és egyéb tevékenységek gyorsított ütemű fejlesztésére. A szép természeti tájak még igényesebb arculatának kialakítása, az idegenforgalmi vonzerő növelése és az életminőség szempontjából is fontos a korábban felgyülemlett nehézipari hulladékok ártalmatlanítása, a tájsebek és természeti károk eltüntetése, a rekultiváció utólagos elvégzése, az elektronikai, egyéb ipari és kommunális hulladékok szelektív gyűjtése, újrahasznosítása, valamint a települések és tájak tisztábbá tétele, a parkosítás, fásítás és erdőtelepítés. Ezzel összefüggésben kiemelt képzési, nevelési és szemléletformálási feladat a környezeti kultúra és igényesség fejlesztése a fiatalok és felnőtt lakosság körében. Mind

időszakos, mind tartós jelleggel sok olyan munkahely jöhetne létre, amely az alacsony iskolai végzettségű roma népesség számára is megfelelő munkalehetőségeket biztosítana.

Létre kellene hozni egy olyan komplex programot, amely sokkal jobban a régió és azon belül a hátrányos helyzetű kistérségek természeti és kulturális értékeire alapoz. Leginkább a kreatív ipar irányába történő elmozdulás lenne fontos. A helyi kultúra adottságainak kihasználásával ezek sokkal jobban összefüggnek: pl. termék- és formatervezés, divat, lakáskultúra, lakberendezés. Kevés anyag, sok hozzáadott értékkel. Olyan termékek, termék- és szolgáltatáscsomagok, és ezekre ráépülő vállalkozások, amelyekhez elsősorban jó ötletek, valamint kreatív, innovatív emberek szükségesek. Ennek fontos feltételét jelenti a célzott, az újítási készségek elsajátítására irányuló alapképzés már az általános és a középiskolai oktatásban és nevelésben, de a felnőttek egy részének képzésénél is.

Ki lehetne alakítani a régióban egy „egészségklastert”, amely minden olyan gazdasági tevékenységet befogadna, amelynek köze van az egészséghez. Beleértve a tiszta levegőt, a rekreációval egybekötött sportolási, testi és lelki egészséget fejlesztő tevékenységeket, az egészséges élelmiszereket, a biotermesztést, a különösen finom, tájjellegű gyümölcsöket, zöldségeket, borokat, a gyógyító növényeket, a termálvízű gyógyfürdőket, a wellness szolgáltatásokat, a fizetős klinikákat, a fogorvosokat stb. *Az Észak-magyarországi régió természetes és kiváló adottságai alapján így válhatna az ország egyik legfontosabb és legfejlettebb egészség-övezetévé.*

Széles körben elfogadott az a vélemény, hogy különösen hosszabb távon *a régió egyik legfontosabb kulcságazatává, kitörési pontjává a turizmus válhat.* Ahhoz azonban, hogy ezt a lehetőséget jelentős foglalkoztatás bővülés formájában is kihasználja a régió, még sok fontos feltétel biztosítására, tőkebefektetésekre, korszerű, igényes szálláshely-fejlesztésekre, a környezeti kultúra javítására, még vonzóbb, egymással összekapcsolt idegenforgalmi attrakciókra és nem utolsósorban a humán feltételek (szakmai felkészültség, viselkedési, vendégfogadási kultúra, idegen nyelvtudás stb.) fejlesztésére van szükség.

Már jelenleg is, de a jövőben még inkább a tercier ágazatok, azaz a szolgáltatásokat nyújtók azok, ahol a legnagyobb számban képesek új munkahelyeket létrehozni, jól képzett munkaerőt foglalkoztatni. A kereskedelem, a vendéglátás, az idegenforgalom, a szállítás, a hírközlés, az informatika, az oktatás, a felnőtt korúak átképzése és tanulásának segítése, az egészségügy, a gyermek- és idősgondozás, a kultúra, az üzleti tanácsadási és a lakossági személyi szolgáltatások, a tehetségfejlesztés, a hátrányos helyzetűek mentális gondozása és szemléletformálása mind-mind olyan tevékenység, amely egyre inkább előtérbe kerül, és a régióban is újabb és újabb munkalehetőségeket indukál. Ezeknek az igényeknek a kielégítésére az oktatásnak is fel kell készülnie, *a társadalmi szükségleteket és a piaci réseket pedig mind több vállalkozásnak fel kell tudni ismernie.*

Az új munkahelyek létrehozása és működtetése szempontjából kiemelt szerepe lesz a jövőben a kis- és közepes vállalkozások fejlesztésének. Ehhez a beszállítói hálózatok, valamint a különféle szolgáltatások bővülése a szükségletek oldaláról is megfelelő alapot biztosít. (Természetesen az államnak is sokkal több érdemi intézkedést kell tennie a jövőben azért, hogy a KKV- szektor megerősödését elősegítse.)

A következő időszak egyik legnagyobb kihívása a régióban a halmozottan hátrányos helyzetű roma népesség leszakadási folyamatának megállítása, tanulási és munkavégzési motiváltságuk megerősítése, képzésük és foglalkoztatásuk eddiginél eredményesebb elősegítése. Különösen nagy hangsúlyt kell helyezni arra, hogy *az óvodás és iskolás korú cigánygyerekek teljesebb körű, és későbbi jobb életesélyeiket megalapozó, minél színvonalasabb oktatásban, nevelésben részesüljenek.* Ennek eléréséhez és családon belüli elősegítéséhez intenzívebb szemléletformáló, ösztönző, és ha szükséges, szigorúbb rávezető intézkedéseket is alkalmazni szükséges a gyermekek szüleinek körében. Ugyancsak nagyon fontos az, hogy *a munkaképes,*

főként a fiatalabb korosztályokba tartozó roma személyek kezdjenek eltávolodni az utóbbi időszakban széles körben jellemzővé vált passzív, igénytelen, segélyezési életformától. Kapjanak kellő segítséget és ösztönzést szemléletformálásukhoz, személyiségük fejlesztéséhez, önbecsülésük és tanulási, foglalkoztatási motivációjuk erősítéséhez, valamint felzárkóztató képzésükhöz, szakképzettségük megszerzéséhez és tisztességes jövedelmet biztosító, minél rendszeresebb munkavégzésükhöz.

A lakossági, személyi és gazdasági szolgáltatások elvégzésében és a foglalkoztatottság növelésében – különösen a gazdaságilag elmaradott kistérségekben, aprófalvakban – *fokozódó szerepe van a pályázati rendszerek által támogatott, és elsősorban civil szervezetek által végzett, az ún. szociális gazdaság körébe tartozó tevékenységeknek. Az ide sorolható tevékenységek köre nagyon széles. Beletartoznak egyebek között a szociális gondozáson kívül a személyi és közösségi szükségleteket kielégítő háztartási és ház körüli munkák, a környezetvédelmi, település- és tájgondozási munkák, a házi ételek főzése és kihordása, a közlekedési cél- és taxijáratok működtetése, a házi óvodák, a hátrányos helyzetű fiatalokkal való segítő foglalkozások, a szabadidős, sport-, kulturális hagyományőrző programok szervezése, a közösségfejlesztő tevékenységek, az internetes és más kommunikációs szolgáltatások és még számos, jelenleg alacsony szinten kielégített közösségi szolgáltatás.*

Komoly lehetőséget kínál a „Nem mondunk le senkiről” zászlóshajó projekt a leghátrányosabb helyzetű kistérségek számára. (Az ország támogatásra kerülő 33 kistérségéből 12 az Észak-magyarországi régióban található!) A projekt ugyan a vártnál jóval lassabban, késedelemmel indul be, de várhatóan jelentős esélyjavító és némi felzárkóztató hatása lesz annak, hogy egy-egy kistérségben átlagosan több milliárd Ft-ot lehet majd felhasználni fejlesztésekre, illetve a hátrányok mérséklésére.

A régióban elengedhetetlenül szükség van az EU pályázati forrásai által is támogatott magyar-szlovák határ menti együttműködés erősítésére különösen a humán erőforrás-fejlesztés, a gazdasági kapcsolatok, a kultúra, a foglalkoztatás, valamint a különböző kapacitások összehangoltabb kihasználása területén.

Az előzőekből kitűnik, hogy számos és sokrétű lehetőség adódik a következő időszakban a régió fejlesztésére és a foglalkoztatási helyzet javítására. A kínálati lehetőségek kihasználása azonban egyáltalán nem könnyű feladat. Korlátot elsősorban éppen az emberi tényező, vagyis az itt élő emberek eléggé jelentős részének kishitűsége, pesszimista vagy beletörődő gondolkodásmódja, hozzáállása, összefogásának hiánya és a külső társadalmi környezet jelent. A kutatás egyik interjúalánya így fogalmazta meg e probléma, illetve a lehetőségek sikeres kihasználásának a kulcsát: „Észak-Magyarországot bejárva van egy érdekes házaló tapasztalatom. Ahol látványos fejlődés zajlott le az utóbbi 17 évben, nem azért van, mert aranyat találtak a földben. Hanem mert egy tehetséges, tenni akaró kis csapat célraorientált, együttműködő, összehangolt munkáját ismerheted fel az adott önkormányzatban vagy cégben. És mindig van ott egy-két olyan megszállott ember, aki húzza a többieket. Világosan gondolkodnak és világosan cselekszenek. A nem mindig kedvezőbb adottságú, mégis látványosabban fejlődő településeken általában érzékelhetően jobb az az emberi minőség, amely a vezető szerepet betölti.”

A humán erőforrás-potenciál és a partneri együttműködés fejlesztésének feladatai

Az interjúalanyok által is sok esetben megerősítettek alapján a régió és kisebb területi egységeinek fejlesztése, valamint a foglalkoztatottság növelése szempontjából is *kulcskérdésnek tekintjük az emberi erőforrások dinamizálását és átfogó, differenciált fejlesztését. A legfontosabb feladatokat, illetve módszertani javaslatokat az alábbiakban összegezzük:*

A régió megyéiben, kistérségeiben szükségesnek ítélt gazdaságfejlesztési és foglalkoztatásbővítési folyamatok elindításának és felgyorsításának *alapfeltételét jelenti a*

változások menedzselésében kulcsszerepet játszó gazdasági, önkormányzati, intézményi, területfejlesztési és civil szervezeti vezetők felkészítése, korszerű szemléletmóddal és ismeretekkel való felvértezése, katalizáló szerepük erősítése.

E program kiemelt részeként kezelendő *vezetőképzés közvetlen célja olyan korszerű vezetési ismeretek elsajátítása, amelyek révén a különböző gazdálkodó szervezetek, vállalkozások és intézmények vezetői progresszív tevékenységükkel hozzájárulnak a térség, a település, illetve a cég versenyképességének javításához.* A közös érdekek felismerése alapján más szervezetekkel is partneri kapcsolatot létesítve és velük összefogva képesek sikeresen reagálni a környezetükből érkező kihívásokra. Tervszerűbben és jobban kihasználják a pályázatok által kínált forrásszerzési lehetőségeket, rugalmasan és előrelátó módon alkalmazkodnak a változásokhoz.

A régió valamennyi kistérségében célszerű lenne létrehozni, és a téma iránt elkötelezett vezetők, menedzserek közreműködésével tartalommal kellene megtölteni a térségi foglalkoztatási partnerségeket (paktumokat). Az EU több országában már komoly sikereket elért partnerségekben az elfogadott közös érdekek és stratégiai célkitűzések, prioritások platformján általában kistérségi társulások, önkormányzatok, munkaügyi kirendeltségek, országgyűlési képviselők, gazdasági kamarák, vállalkozások, képző szervek, civil szervezetek, érdekképviseleti szervek és külső szakértők vesznek részt. A foglalkoztatási paktum – a valóban tartalmas, érdemi működése esetén – a térségi partneri együttműködés új minőségű kultúráját testesíti meg, és alkalmas arra, hogy az éves munkaprogramok keretében az adott témákban érintett partnerek tervszerűen és közösen, konzorciumi formában készítsenek elő és nyújtsanak be pályázatokat fejlesztési többletforrások elnyerésére.

A legtehetségesebb egyetemi hallgatókat és fiatal diplomásokat – a ma még hiányzó érdemleges intézményi koordináció mellett – sokkal szélesebb körben be lehetne vonni a kistérségi és települési szintű fejlesztési stratégiák, fejlesztési projektek, megvalósíthatósági tanulmányok, hazai és nemzetközi gazdaságfejlesztési, vállalkozói támogatási pályázatok kidolgozásába, illetve megvalósításába. A bolognai elvekkel is összhangban biztosítani kellene, hogy az egyetemi hallgatók sokkal több időt töltsenek el a terepen, önkormányzatoknál, kistérségi társulásoknál, gazdálkodó szervezeteknél, intézményeknél és civil szervezeteknél, valós gyakorlati feladatok új típusú tudást is igénylő megoldásához segítséget nyújtva. Ez különösen sokat jelenthetne azokban a kistérségekben és kisebb településeken, ahol kevés saját szellemi kapacitás áll rendelkezésre.

A közoktatási intézményekben nagyobb hangsúlyt szükséges adni mind a sokirányú tehetséggondozásnak, mind a hátrányos helyzetű gyerekekkel való, speciális módszereket is igénylő foglalkozásoknak. A roma gyerekek sikeresebb helytállása és tehetségfejlesztése céljából *el kellene terjeszteni és állami normatívával is megfinanszírozni az elmúlt években kísérleti jelleggel jól bevált, tanórán kívüli komplex foglalkozásokat, az ún. „tanodai” programokat.* A gyakorlati, kétkézi munkára nevelést mindenképpen el kellene kezdeni már az általános iskolai oktatásban is.

A középfokú iskolarendszerű képzés tartalmi gazdagítására lenne szükség az eddigiénél gyakorlatorientáltabb képzéssel, a vállalkozási ismeretek és álláskereső technikák oktatásával, valamint az önismeretet és az egészséges önbizalmat, a kommunikációs készségeket, a kreatív gondolkodást, a sikerorientáltságot és az idegen nyelvi tudást eredményesebben fejlesztő nevelési módszerekkel, technikákkal.

A szakmai képzés megújítása és a fizikai munka presztízsének, anyagi megbecsülésének növelése elengedhetetlen, mert a gazdaság sokkal nagyobb mértékben és arányban igényel jól felkészült, szorgalmas és hozzáértő szakembereket. Az oktatás és a munkaerőpiac között folyamatos párbeszédre, egyeztetésre, közös tervek készítésére van szükség. Ennek szervezeti, intézményi és módszertani feltételeit is modellszerűen ki kell alakítani és széles körben

működtetni, mert ez jelenleg hiányzik. *A szakmai képzésben mindenképpen nagyobb hangsúlyt szükséges helyezni mind a gyakorlati képzés mennyiségére, mind a minőségére.*

A tartós munkanélküliségi probléma megoldásának középpontjába – a gazdasági környezeti és érdekeltségi feltételek szintén elengedhetetlen javítása mellett – a munkanélküli egyén szemléletének, gondolkodásmódjának a megváltoztatását, illetve ennek sokirányú elősegítését kell állítani. A központi helyet ebben a folyamatban a nehéz helyzetbe került egyének, mint szuverén személyiségnek kell elfoglalnia, akit a neki segíteni próbáló intézményeknek, szervezeteknek először is alaposan meg kell ismerniük. Ezt követően célirányos módon rá kell őket ébreszteni arra, hogy *saját sorsának alakításáért mindenekelőtt ő maga a felelős. Elsősorban neki magának kell a munkanélküliségi állapotból kiutat találnia.* Ehhez lehetőleg világos tervekkel, elképzelésekkel és elszántsággal kell rendelkeznie, amelyek megvalósításában – saját problémái megoldása érdekében, kellő motiváltsággal és nyitottsággal – különféle segítségnyújtási és tanácsadási, szolgáltatási, képzési-átképzési, támogatási formákat vehet igénybe. *Amíg az egyén csak kívülről és felülről várja a segítséget, amíg nem ismeri fel, hogy a sikeres elhelyezkedéséért ő maga is felelős, és mindezért neki is sok erőfeszítést kell tennie, saját személyiségének és tudásának a fejlesztésével, addig a régi szemlélet és annak beidegződései élnek, s szerencsés kivételektől eltekintve nagyon kevés esélye van az illető személynek a munkanélküli állapotból való tartós kitörésre.* Éppen ezért – bármennyire is nehéz ez a feladat – *kitartóan és sokoldalúan, minél több hozzáértő szakember, tanácsadó és rátermett, empatikus, a személyes problémákat differenciáltan és hatékonyan kezelni képes tréner, mentor segítségével fejleszteni kell a tartósan munkanélküli emberekben a munka világába való visszakerülés rajtuk is múló, reális lehetőségének az elismertetését.*

Néhány záró gondolat és következtetés

A kutatási záró tanulmány és a függelékét képező részletes, személyes interjúkra alapozott szemelvénygyűjtemény a problémák okainak és a térség adottságaira, erősségeire, fejlesztési lehetőségeire alapozva egy sajátos logikai rendszerben a lehetőségek és módszerek sokféleségét, igazi gondolati tárházát igyekezett bemutatni. A röviden megfogalmazott fejlesztési javaslatok nagy részéhez, amelyek valamilyen mértékben egyenként is elősegíthetik az előrelépést és közelebb vihetnek a problémák megoldásához, külön-külön is részletesebben kidolgozott programokat lehet készíteni.

Az eredményesség egyik fontos feltétele, hogy az adott térségre, szervezetre vagy közösségre vonatkozó *stratégiák, fejlesztési programok kidolgozása dinamikus és újító szellemű vezetői irányítással, megfelelő koordinációval, az érintettek bevonásával, a legfontosabb külső partnerekkel együttműködve, egy pozitív, ugyanakkor reális jövőkép, valamint az annak megvalósítását elősegítő értékrend fokozatos kialakításával történjen.*

A másik fontos, alapvető feltétel az, hogy a megfogalmazott konkrét fejlesztési javaslatok és reálisan ütemezett intézkedési programok mellé jól felkészült, dinamikus, másokat is aktivizálni képes projektmenedzsereket és végrehajtó emberi kapacitásokat kell hozzárendelni, megfelelő ösztönzésüket is biztosítva. A jó elképzelések, javaslatok és a fejlesztési lehetőségek sokasága létezik már jelenleg is, de az eddigi tapasztalatok egyértelműen azt mutatják, hogy *elégleges irányító és szervező erő, változásmenedzselési és végrehajtó kapacitások, valamint közös érdekeken alapuló partneri együttműködés és összefogás nélkül nehéz bármiféle eredményt is elérni, és a legjobb gondolatok is csupán üres szavak, óhajok és beteljesületlen vágyak maradnak.*

A kutatás egyik fő következtetése az, hogy *a térség gazdaságfejlesztésében és a foglalkoztatási helyzet érdemi javításában – különösen a sajnálatosan kialakult válságos gazdasági helyzetben – mindenképpen az emberi tényezőnek, az egyének gondolkodásmódjának, belső ambícióinak, megújulási és fejlődési képességének van döntő szerepe.*

A másik lényeges következtetés pedig az, hogy egy másokhoz képest leszakadt régió, illetve egy nagyobb térség – különösen a kedvezőtlen külső és belső hatótényezők tartósan ítélhető érvényesülése esetén – igen nagy valószínűséggel nem lehet képes egy viszonylag rövid időperióduson belül látványos, gyors fejlődésre, pozitív átalakulásra. *Minél kisebb szintekre* (kistérség, mikrotérség, település, gazdasági társaság, intézmény, mikro-vállalkozás, civil szervezet, kisközösség, de leginkább maga az egyes ember), *megyünk le azonban, annál nagyobb a reális lehetőség és az esély beláthatóan rövid időn belül is a kitörésre, a sikerre, a pozitív irányú változásra, a jó célkitűzések megvalósítására.*

Az egyének megújulásának és sikeressé válásának titka nagyon sok esetben a személyes gondolkodásmód és az önmagához, valamint a külső környezethez, körülményekhez való viszonyulásának átalakítása. A reális és értelmes egyéni vágyak, célok és tervek megfogalmazása, az önbizalom, a belső elszántság, az egyéni önfejlesztés határozott igénye és folyamatos végzése, a minden emberben meglévő, valamilyen fajta tehetség kibontakoztatása, az egyén életének teljesebbé tétele, önmegvalósítása. Mindez ma még nem terjedt el széles körben, és elterjesztése valóban sok feltételtől függ, és rendkívül nehéz. Ez néha az egyén számára egyedül is sikerülhet, de nagyon sokszor külső segítség, ráhatás is szükséges hozzá, amely technikák, módszerek és mechanizmusok szűkebb körben már léteznek, de összességében még fejletlenek és nem elégségesek.

A kutatás végeredménye azt sugalmazza, hogy *itt egy olyan újfajta modelltől van szó (és ebbe a foglalkoztatási problémák sikeresebb megoldása is beletartozik), amelynek az egyének és a kisközösségek szintjéről az eddig megszokotthoz képest sokkal céltudatosabban és eredményesebben kellene fölfelé építenie a települési, térségi, szervezeti és országos társadalmi-gazdasági fejlődés felgyorsítása céljából.*

Az egyének és a kisebb közösségek, szervezeti egységek szintjén a potenciális fejlődési lehetőségek, ha nagyon eltérő mértékben is, mégis rendelkezésre állnak. Aki ezeket képes felismerni és céltudatosan, kitartóan, kreatív módon ki is akarja használni, annak az esélye – akár a harmonikusabb vagy gyorsabb (ön)fejlődésre, akár az értelmes és az egyén adottságainak, tehetségének megfelelőbb munka végzésére, akár az életben való sikeres helytállásra – *a többiekénél sokkal nagyobb mértékben adva van.*